

OROSZ ANDREA

Az angol nyelvi szókincs elsajátításának kérdései magyar kontextusban

ALKALMAZOTT HUMÁNTUDOMÁNYI INTÉZET

idegen nyelv, szókincs, mérés, érettségi, nemzetközi eredmények

Mit értékelünk? Mit mérünk?

Az általános és középiskolában sajnos még bevett szokás, hogy az idegen nyelvi órákon a tanárok igyekeznek minél több szót feladni, amit aztán a diákok – jobb esetben – bemagolnak. Ezután általában szóolgozatokkal történő ellenőrzés következik, melyek eredményei nem mutathatnak valós képet a meglévő szókincsről, hanem bizonyos tanulási szakaszok lezárásaként, időnként, mind pozitív, mind negatív értelemben félrevezethetik a tanárt és a diákokat. A szóelsajátítás pszichológiai hátterét most nem célozom elemezni, csak megemlíteném, hogy a szavak elsajátítása, a szókincs bővítése nem szólisták bemagolásával történik, bár kétségkívül néhány szó ebben az esetben is rögzülhet, de tartósságuk megkérdőjelezhető. Mivel a diák nem látja, hogy milyen szövegkörnyezetben, milyen szituációban fordul elő az adott szó, kifejezés, nem biztos, hogy az később majd visszaköszön. Sajnos a legtöbb nyelvtanár, azért, hogy meggyőződjön, vajon diákja tényleg megtanulta-e az új szavakat, sokszor már a következő, vagy az azutáni órán leginkább szóolgozat formájában kéri számon a feladottakat. A diák nyugodt, mert a naplóban gyűlnek a jegyek. Úgy tűnik, hogy a tanuló tud. A tanár is nyugodt, hiszen sok jegyből már le lehet zárnai a félévet, vagy az év végét. A diák bizonyította, hogy tanult, mert sok esetben, ha kemény munkával is, de mégiscsak megtanulta másnapra a feladott szólistát. A nyelvtanárok célja azonban a jegyadáson és az adott lecke felkérdezésén jóval túl kellene, hogy mutasson. Tévhit azt hinni, hogy ha a diákok agyonnyomjuk bemagolandó (idegen nyelvi) tananyaggal, akkor kimenetkor jobb eredményt érhetünk el. A diákok szókincsre nem fog ugrásszerűen megnőni, sőt egyéb nyelvi ismeretei sem gyarapszanak igazán ily módon. Érdemes elgondolkodni a nyelvtanár előtt álló célokon és az oda vezető út lehetőségein.

Mitől növekszik az idegen nyelvi szókincs?

Rendkívül sok dolog lehet hatással az idegen nyelvi szókincs növekedésére. Példának álljon itt néhány:

- a diákok által használt tankönyv szóanyaga,
- a tanár által használt idegen nyelvi szóhasználat,
- a már meglévő szókincs rendszeres használata,
- az időráfordítás, melyet a diákok tanulással töltenek. Nation állítása szerint (2005) a nyelvtanuló hetekig, esetleg néhány hónapig is emlékezhet az előzőleg tanult szavakra ismételés nélkül is, azonban azokat könnyebben el is felejtetheti. Különösen igaz ez az alacsony frekvenciájú szavakra.
- Az egyéni tanulási stílusok és stratégiák is hatással vannak a szókincs elsajátítására.
- Ezek mellett az iskolán kívüli szabadidős tevékenységek, a média, a hirdetések, slágerszövegek, újságok, magazinok, barátok és természetesen az Internet szerepe sem elhanyagolható.

Előadásomban egy a 2005–2006-os tanév végén végzett keresztmetszeti kutatás eredményeiről fogok beszélni, mely – véleményem szerint – nagyban hozzájárul a magyarországi angol nyelvtanulás és nyelvtudás helyes megítéléséhez. Az érintett témák a következők:

- A magyarországi angol érettségi néhány jellegzetessége
- A szókincs és egyéb nyelvi készségek és tudás közötti összefüggés
- Az X_lex szókincsmérő teszt bemutatása
- Követelmények
- A kísérlet
- A magyar nyelvtanulók angol nyelvi szókincsnövekedésének elemzése

- Az érettségi eredmények, a CEF szintek és az X_ lex teszt összehasonlítása
- A magyarországi nyelvtanulók eredményeinek nemzetközi megítélése és besorolása
- Összegzés

A CEF (Európai referenciakeret) szintjei és az új típusú érettségi elvárásai

Az új típusú középszintű érettségi vizsgán az A2 B1 CEF szint elérése a cél, míg az emelt szintű nyelvi érettségin a B2 CEF szint. Ez A2-es szinten 2000–2750, B1-es szinten 2750–3250, B2-es szinten pedig 3250–3750 szavas szókinccset feltételez. Elérik ezt diákjaink? Az érettségin a szókinccs mérésére nincsenek elkülönített feladatok. A szókinccs jelen van az olvasásértési feladatokban, a nyelvtanban, az írásban, a hallás utáni megértésben, a szóbeli feladatokban. Ezek alapján azonban még mindig nem tudjuk megmondani, hogy mekkora is az a szókinccs, amivel a diákok elérhetik a kitűzött szinteket. Vajon szinkronban van-e a megadott szókinccstudás diákjaink nyelvi érettségén produkált egyéb idegen nyelvi eredményeivel?

A szókinccs és egyéb nyelvi készségek és tudás közötti összefüggés

Több kutató, Meara és Milton (2003, 2005), valamint Nation (2005), Schmitt (2005) és Read (2004) is végzett kutatásokat arra vonatkozóan, hogy a szókinccs és egyéb nyelvi ismeretek egymással szoros kapcsolatban állnak. Pl. minél nagyobb a szókinccs, annál mélyebb nyelvtani ismeretekkel rendelkezik a nyelvtanuló. Arról van ugyanis szó, hogy a szavakat nem izoláltan tanulja a diák, ezek általában mondatokban, tehát szöveggörnyezetben találhatók. Ebben az esetben pedig bizonyos nyelvtant is magukban hordanak. Persze nem a tudatos és direkt nyelvtanról van itt mindig szó, hanem az alkalmazott nyelvtanról, arról, hogy a diák látja a szó mondatban történő alkalmazását, a grammatikai funkciókat, amit éppen az adott szókinccs közvetít, és ezt alkalmazni is tudja. A lexikai megközelítés (Lewis, 1997) terminológiáját használva a diák 'lexicalized grammar-t', vagy 'grammaticalised lexis'-el, azaz a szókinccset magában hordozó nyelvtannal, vagy a nyelvtant is tartalmazó szókinccsrel találkozik egy adott szövegben. Amennyiben elfogadjuk a fenti feltevéseket, el kell fogadnunk azt is, hogy az érettségiző diákok szókinccsének nagysága összefüggésben áll egyéb nyelvi ismereteikkel, és ha az érettségien B2-nek nyilvánították a tudásukat, akkor a *Swansea X_Lex Level Teszten* mért tudásuk ugyanezt a szintet tükrözi. Ez fordítva is igaz, azaz, ha megmérjük diákjaink szókinccsnagyságát, akkor ez képet ad olvasási készségükről, a szóbeli tesztek eredményeiről, illetve a nyelvtani ismereteikről és egyéb nyelvi készségükről. Az *X_Lex Teszt* alkalmazásával a nyelvi szintek mérésének egy egyszerűbb lehetőségéhez jutunk, amit pl. év eleji szintfelméréskor, diákok csoportokba sorolásakor kitűnően alkalmazhatunk. A szókinccsmérő teszt kevésbé időigényes, és mégis reális képet ad a nyelvtanuló tudásáról.

Az X_lex Swansea szókinccs szintmérő teszt

A teszt az első 5 szófrekvencia (szógyakoróság) szavait méri 1000 szó felhasználásával. Alkalmas a kezdő szinttől egészen a közép; illetve haladó szinten lévő hallgatók szókinccsének mérésére. Egy-egy tesztlap nem több mint egy oldal, amelyen az 1000 szó közül mindössze 120 szerepel, 20–20 véletlen módon kiválasztott szó mindegyik szófrekvenciából. Ezen kívül 20 kitalált, nem valós szó is szerepel a listán, melyek ugyan igaznak néznek ki, de nem azok. A diákok jelölik, hogy mely szavakat ismerik fel és melyeket nem. Figyelmüket a teszt kitöltése előtt felhívjuk, hogy nemlétező szavak is szerepelnek a lapon. Ennek ellenére mégis sokszor bejelölik azokat is, mint ismerteket. Ez arra utal, hogy tudásuk nem stabil. Azokat a szavakat, melyeket helyesen jelöltek be, pontozzuk. A hibás szavakért pontlevonás jár. Erre azért van szükség, mert, feltételezhető, hogy a diák a többi szó esetében is csak találga.

A tesztet a diákok papír-ceruza teszt formájában írták meg. Az egyszerű instrukciók példával ellátva tájékoztatták a diákokat a teendőkről. A feladat mindössze annyi volt, hogy pipálják ki az általuk ismertnek tartott szavakat.

English X_Lex Paper Version 1
2006/ Hungary

Kérlek, olvasd el a következő angol, vagy annak látszó szavakat. Pipáld ki azokat, amelyeket ismersz, példa szerint:

dog ✓

Segítségedet köszönöm, kellemes vakációt kívánok! ☺

that	both	cliff	sandy	lessen	darrock
kennard	before	cup	normal	impress	antique
dose	diversal	number	eam	reward	grip

Követelmények

A Nemezeti Alaptanterv némi tájékoztatást ad, hogy az általános és középiskolában a diákok mekkora aktív és passzív szókinccset sajátítsanak el. E szerint a 8. osztályos tanulóknak el kellene érnie a CEF A1-es szintet. Az eloszlás nem egyenletes. A dokumentum nem ad teljes képet arról, hogy a középiskolákban mennyi az évi szókinccsnövekedés, csak arról tájékoztat, hogy a 10. osztály végére el kell érniük a B1 CEF, a 12. osztályban pedig a B2 CEF szintet. Némi következetlenség tapasztalható a NAT és az érettségi követelményei között, ugyanis a NAT a B1 és B2 szintek elérését tűzi ki a 10. és 12. osztály végére, de a diákok mégis megszerezhetik középszintű érettségijüket már A2-B1-es szintől, a B2-es pedig emelt szint.

	3. oszt.	4. oszt.	5. oszt.	6. oszt.	7. oszt.	8. oszt.	10. oszt.	12. oszt.
aktív szókinccs	200	350	500	600	800	1200	B1 CEF szint (2750–3250)	B2 CEF szint (3250–3750)
passzív szókinccs	150	150	200	250	300	400		
aktív és passzív szókinccs	350	400	700	850	1100	1600 A1 CEF		

A kísérlet alanyai

A szókinccsmérésben összesen 726 általános és középiskolás diák vett részt, akik közül 76 diák tett érettségi vizsgát a 2005/2006-os tanév végén. A felmérésre az utolsó tanítási héten került sor, mivel a cél a tanév végéig megszerzett, az érettségiző diákok esetében pedig az érettségi vizsga időpontjában éppen meglévő tudás mérése volt.

A 76 érettségiző közül 71 középszintű és 5 diák emelt szintű érettségit tett.

Kérdések

- Tudjuk, hogy a tanárok sok szót megtanítanak egy-egy tanév során, de vajon mekkora az a szömenynység, ami ebből megmarad?
- Mekkora a magyar tanulók szókinccsének nagysága tanulmányaik különböző szakaszában, és ez hogyan növekszik?
- A magyarországi eredmények hogyan viszonyulnak nemzetközi felmérések eredményeihez?
- Hogyan változik a szófrekvenciánkénti szókinccstudás?
- Vajon az X_lex eredmények összhangba hozhatók-e a magyarországi érettségi eredményeivel?

Hipotézisek

- Feltételezzük, hogy a magyar diákok teljesítik a Nemzeti Alaptanterv követelményeit, és szókinccsük ennek megfelelően növekszik. Az eredmények az X_lex teszttel mérhetők.

- Feltételezzük azt is, hogy a magyar diákok teljesítik az érettségi követelményeket, és szókincsük nagysága megfelel annak a szintnek, amilyen jegyet (illetve százalékot) kaptak a vizsgán.
- Feltételezzük továbbá, hogy a magyar diákok angol szókincsé nagyobb, mint a brit diákok francia szókincsé, ha számításba vesszük a tanulásra szánt óraszámokat.
- A következő feltételezés a szófrekvenciák szerinti szókincs ismeretere irányul. Minden bizonnyal a diákok magas frekvenciájú szóismerete sokkal nagyobb lesz, mint az alacsony frekvenciájú szavak esetében.

Eredmények

Az eredmények azt bizonyítják, hogy a diákok szókincsé évről évre fokozatosan és megfelelő ütemben és számban növekszik, habár ez a növekedés nem mindig egyenletes. Vannak évek, amikor ez a növekedés nem jelentős más évekhez viszonyítva. A 4. évben van némi visszaesés a szókincsnövekedés mértékében, de a legnagyobb probléma a 7. évben van. Ezt részben megmagyarázhatja az a tény, hogy a diákok ebben az évben kerülnek középiskolába, megváltoznak körülményeik, a tanárok tanítási stílusa is különbözhet az addig megszokottól. Hogy többet megtudjunk erről, további kutatások szükségesek ennek kiderítésére. A 10. év sem a legjobb év az idegen nyelvi szókincsgyarapodást figyelembe véve. Az 1., a 3. és a 8. évben nő legszembetűnőbben a szókincs.

Az érettségi eredmények, az CEF szintek és az X_lex teszt összehasonlítása

A vizsgálat eredményei szerint a vizsgálatban részt vett diákok átlagos szókincsismerete 3166 szó, amely megfelel a középfokú érettségi követelményeknek, azaz a diákok az *X_Lex teszt* alapján is B1-es szintbe sorolhatók. Ellentmondásként értelmezhető, hogy a középfokú nyelvvizsgát tett diákok közül a legrosszabbul teljesítő is elérte az érettségi követelményként állított B1-es szintet, habár az *X_Lex teszten* elért eredménye mindössze 1130 szó volt, ez jóval a követelmények alatt van, mivel ez a teljesítmény csak az A1-es szintnek felel meg. Ez a diák ugyanúgy 3-as jegyet kapott végeredményként, mint az, aki 4050 szót ért el a teszten. Ez a különbség azonban csak kírív példaként említendő, mert a többi esetben a diákok érettségin elért eredménye megfelel az *X_Lex teszten* elért eredményeiknek.

Az emelt szintű érettségi vizsgát tett diákok 3250 és 4000 szó között teljesítettek, ez szintén megfelel az EU-s szinteknek és az érettségi vizsga követelményeinek. A 3250–3750-ig ugyanis B2-es, míg 3750–4500-ig C1-es CEF szinttel számolhatunk. Érdekes felfigyelnünk ebben az esetben is egy kivételre, ugyanis az diák, aki az *X_Lex teszten* a legjobb eredményt érte el, a vizsgán 4-est kapott, míg az a diák, aki a teszten az öt diák közül a leggyengébben produkált, vizsgán 100%-os eredményt ért el. A gyengébb teljesítmény mögött olyan okok állhatnak például, mint a gyengébb kommunikációs készségek, vagy a nem megfelelő vizsgakörülmények. Az is lehet, hogy a vizsgán gyengébben teljesítő diák jobban izgul, mint a másik. Az okok feltárása azonban ennek az előadásnak nem célja.

Az kísérleti alanyok érettségi vizsgálata előtti <i>X_Lex</i> eredménye	A középszintű érettségi vizsgát tett <i>X_lex</i> eredményei	Az emelt szintű érettségit tett diákok <i>X_lex</i> eredményei
3166/B1	3102/B1	3940/C1

Magyar és nemzetközi szókincsmérések eredményeinek összehasonlítása

Ha a végeredményt összehasonlítjuk nemzetközi adatokkal, azt látjuk, hogy a magyar diákok szókincsismerete és ezzel összefüggésben egyéb nyelvi készsége, elégedetlenkedésünk ellenére, nemzetközi vonatkozásban igencsak versenyképes.

14–15 éves korú diákok szókincseszíje alapján a magyar diákok a következő helyet foglalják el évi szókincsgyarapodásukat figyelembe véve:

Diákok	Idegen nyelv	Szókincs gyarapodás évente	forrás
European	English	500–600	Milton & Meara (1995)
Japanese	English	520–600	Yoshida (1978)
Greek	English	578	Med students Athens

<i>Hungarian</i>	<i>English</i>	485	<i>Orosz (2006)</i>
Greek	English	462	Vassiliu (1994)
India	English	200–400	Barnard (1961)
Indonesia	English	200–400	Quinn (1968)
British	French	200–225	Milton & Meara (1998)
Saudi	English	150–200	Al-Hazemi (1993)

A magyar diákok 3166-os átlag szókinccstudással kezdték meg érettségi vizsgájukat. Ez az eredmény magasabb, mint a brit tanulók francia GCSE (érettségi) eredménye. A britek kb. 1000 szavas szókinccsel vágtak neki az érettséginek. Azt azonban tudnunk kell, hogy nekik kevesebb felkészülési idő állt rendelkezésükre, mindössze 4 év a magyarokénál jóval kevesebb órászámmal. Magyarországon a legtöbb diák már az általános iskolában elkezdte az angol nyelvvel történő ismerkedést, amiből később majd érettségi vizsgát is tesz. Az eredmények arra utalnak, hogy a magyarok elég jó helyen állnak nemzetközi viszonylatban (passzív) nyelvtudás tekintetében. Lehet, hogy ez a tudás passzív, és lehet, hogy a kommunikációs készségeken javítani kellene, de legalább van mire építenünk.

Összegzés

Mivel a kísérlet alanyai hasonlóképpen teljesítettek az érettségien, mint az *X_Lex Swansea Levels Teszten*, megállapíthatjuk, hogy az említett teszt azon túl, hogy méri a szókinccset, alkalmas egyéb nyelvi készségek mérésére is. Alkalmazásával képet alkothatunk a nyelvtanuló általános angol nyelvtudásáról. Ez az általános nyelvtudás megfelel az Európai Referenciakeret elvárásainak. A magyar érettségiző diákok angol nyelvtudása nemzetközi szinten is megfelelőnek tűnik, bár messze elmarad attól az 5920 szótól, amit egyenletes tanulással el lehetne érni a 12. évfolyam végére. A válasz arra a kérdésre, hogy mégis miért nem tartjuk a magyarok nyelvtudását versenyképesnek, úgy látszik, másutt keresendő. Talán a kommunikációs készségek elégtelen volta, a nem elegendő és nem megfelelő gyakorlás, a kevésbé hatékony tanítási módszerek és technikák alkalmazása, és a szintén kevésbé hatékony tanulási módszerek alkalmazása lehet a válasz. A tudás tehát jelen van, a tudás alkalmazásával van gond. Így tehát ennek korrigálása lehet a megoldás arra, hogy a magyarok a kommunikáció szintjén is versenyképesek legyenek az idegen nyelvek, estünkben az angol nyelv alkalmazásában. Az előbb említett területek kutatását tűzhetjük ki következő kutatási célul, ha a kérdésre pontosabb választ keresünk.

IRODALOM

- Lewis, M. 1997. *Implementing the lexical approach: Putting theory into practice*. Hove, England: Language Teaching Publications.
- Meara, P., Milton, J. 2003. *X_Lex The Swansea Levels Test*. Newbury: Express Publishing.
- Meara, P., Milton, J. 1998. „Are the British really bad at foreign languages?” *Language Learning Journal* 18 (December 1998) pp 68–76.
- Milton, J. 2005 *Testing your students' vocabulary size: and what this can tell you*. Mexico: ANUPI.
- Nation, I.S.P. 2005. *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Read, J. 2004. *Assessing Vocabulary*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schmitt, N. 2005. *Vocabulary in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.

ANDREA OROSZ

The problems of English vocabulary learning in a Hungarian context

Both primary and secondary school students are taught a large number of vocabularies. Students mug up words and write 'word tests' day by day, so their 'knowledge' is seemingly assessed. Nevertheless, the results of these word tests might be misleading. What is the real number of vocabulary that is retained? What do these tests tell us about the students' English vocabulary size? The presentation intends to give a brief insight into an alternative method, which measures learners' vocabulary size and progress both in primary and secondary schools. The methodology of vocabulary size estimation in English, so that it is comparable with vocabulary size testing in other foreign languages, is described. The aim of the presentation is also to compare secondary school final year students' English maturity exam results with the results of the Swansea X_lex vocabulary size test.